

PREDGOVOR	XIII
OPĆI PREGLED	
Temeljne razvojne sastavnice	
TROJEDNA KRALJEVINA HRVATSKA, SLAVONIJA I DALMACIJA OD 1790. DO 1918.: OSNOVNE SMJERNICE POLITIČKE POVIJESTI (<i>Tomislav Markus †</i>)	3
<i>Izvori i literatura</i>	27
ZAKONODAVNA I IZVRŠNA VLAST U HRVATSKIM ZEMLJAMA OD 1790. DO 1918. (<i>Ljiljana Dobrovšak</i>)	29
Nosioći vlasti do 1848. godine	29
Zajedničke institucije vlasti	29
Institucije Banske Hrvatske	34
Institucije Istre, Dalmacije i Boke kotorske	37
Institucije Banske Hrvatske od 1848. do 1849.	41
Središnje političke institucije	41
Nosioći izvršne vlasti – ban i Bansko vijeće	42
Hrvatski sabor 1848. – prvi građanski (djelomično) izabrani Sabor	45
Preustroj županija i općina 1848. godine	46
Hrvatske zakonodavne i upravne institucije od 1849. do 1868.	48
Središnje državne institucije za vrijeme pseudoustavnosti i neoapsolutizma (1849–1860)	48
Institucije Banske Hrvatske za neoapsolutizma	50
Središnje državne institucije od <i>Listopadske diplome</i> do Austro-ugarske nagodbe (1860–1867)	53
Institucije vlasti u Banskoj Hrvatskoj do Hrvatsko-ugarske nagodbe	55
Nosioći vlasti u nagodbenom razdoblju	58
Središnje institucije nakon Austro-ugarske nagodbe	58
Hrvatsko-ugarska nagodba i zajednički organi vlasti	61
Zajednička austro-ugarska vojska i Kraljevsko ugarsko domobranstvo	67
Hrvatske autonomne institucije u nagodbenom razdoblju	69
Ugarsko državljanstvo i hrvatska zavičajnost	77

Institucije državne vlasti u Hrvatsko-slavonskoj vojnoj krajini u 19. stoljeću	78
Nosioci vlasti u Ugarskom primorju i Rijeci u 19. stoljeću	83
Institucije vlasti u Istri i Dalmaciji od 1848. do 1918.	84
<i>Izvori i literatura</i>	88
PRAVOSUĐE U HRVATSKIM ZEMLJAMA OD 1790. DO 1918.	
<i>(Dalibor Čepulo – Mirela Krešić)</i>	91
Sudstvo od 1790. do 1848.	91
Sudstvo od 1849. do 1868.	96
Sudstvo od 1868. do 1918.	99
Opće odrednice razvoja sudstva u hrvatskim zemljama u »dugom« devetnaestom stoljeću	105
<i>Izvori i literatura</i>	107
DEMOGRAFSKA SLIKA HRVATSKE OD POČETKA 19. STOLJEĆA DO KRAJA PRVOGA SVJETSKOG RATA <i>(Božena Vranješ-Šoljan – Robert Skenderović)</i>	
Uvod	109
Civilna Hrvatska i Slavonija 1804/1805. i 1840.	110
Hrvatsko-slavonska vojna krajina 1802. i 1815.	111
Istra, Dalmacija i Dubrovnik	113
Hrvatski gradovi u prvoj polovici 19. stoljeća	117
Etnička struktura	118
Demografska kretanja u Hrvatskoj od 1850. do 1918.	120
<i>Izvori i literatura</i>	132
STRUKTURA HRVATSKOG DRUŠTVA U 19. STOLJEĆU I RAZVOJ GRAĐANSKOG DRUŠTVA <i>(Arijana Kolak Bošnjak)</i>	
Društvene strukture hrvatskih zemalja od 1790. do 1848.	133
Izgradnja građanskog društva u hrvatskim zemljama u drugoj polovici 19. stoljeća	143
<i>Literatura</i>	149
HRVATSKO ISELJENIŠTVO I HRVATI U SUSJEDNIM ZEMLJAMA OD POČETKA 19. STOLJEĆA OD PRVOGA SVJETSKOG RATA <i>(Robert Skenderović)</i>	
Iseljavanje u prekoceanske zemlje	151
Iseljavanje u Sjevernu Ameriku	153
Iseljavanje u Južnu Ameriku	155
Iseljavanje u Australiju i južnu Afriku	157
Iseljenička društva	157
Iseljeničko novinstvo	159
Politička angažiranost hrvatskih iseljenika	160
Hrvati u susjednim zemljama	161
<i>Izvori i literatura</i>	166

MODERNE IDEJE I IDEOLOGIJE U HRVATSKOM DRUŠTVU 19. STOLJEĆA (<i>Tihomir Čipek – Vlasta Švoger</i>)	167
Ideologije u 19. stoljeću	167
Ideologije i nacija u Hrvatskoj u 19. stoljeću	173
Od devedesetih godina 18. stoljeća do hrvatskog narodnog preporoda	173
Hrvatski narodni preporod – ilirski pokret (1835–1848)	175
Vrhunac povezivanja liberalizma i nacionalizma – hrvatski politički pokret 1848–1849.	179
Od obnove ustavnosti do raspada Habsburške Monarhije	180
<i>Literatura</i>	185
GOSPODARSKI RAZVOJ HRVATSKIH ZEMALJA (<i>Milan Vrbanus</i>)	187
Preduvjeti za razvoj gospodarstva hrvatskih zemalja tijekom 19. stoljeća	187
Poljoprivreda	197
Trgovina i stvaranje trgovačkog građanstva	201
Obrt, manufakture i industrijski pogoni	204
Razvoj prometne infrastrukture i urbanizacija	207
Novčarske institucije i akumulacija kapitala	214
Gospodarske institucije i društva	219
Uklopljenost u šire europske tokove	221
<i>Izvori i literatura</i>	223
HRVATSKI KATOLICIZAM 19. STOLJEĆA (<i>Slavko Slišković</i>)	225
Uvod	225
Ustroj biskupija i redovničkih zajednica	226
Dalmacija, Kvarner i Istra	226
Hrvatska i Slavonija	227
Bosna i Hercegovina	230
Redovnici	231
Redovnice	234
Uloga Crkve na kulturnom i prosvjetnom polju	236
Školovanje dijecezanskog klera	236
Obrazovni rad redovnika	237
Odgojni zavodi redovnica	237
Znanstvene i kulturne institucije	238
Katolička crkva i hrvatski narodni preporod	240
Crkva u politici i gospodarstvu Hrvatske	244
Liberalizam	244
Politički život	246
Uloga Katoličke crkve u razvoju hrvatskoga gospodarstva	249
Zaključak	251
<i>Literatura</i>	252

USTROJ I DJELOVANJE OSTALIH VJERSKIH ZAJEDNICA U HRVATSKOJ	
U 19. STOLJEĆU (<i>Ljiljana Dobrovšak</i>)	253
Pravoslavna / Grčkoistočna crkva	253
Grkokatolička / Unijatska crkva	259
Židovska zajednica	260
Protestantske / evangeličke crkve	264
Nazareni i baptisti	269
Islam u Hrvatskoj i Slavoniji	269
<i>Izvori i literatura</i>	271
KULTURNI I INTELEKTUALNI RAZVOJ U HRVATSKOJ U »DUGOM« 19. STOLJEĆU	
(<i>Dinko Župan</i>)	273
Usmenost, pismenost i jezične politike	273
Izgradnja obrazovne piramide i kulturnih institucija	284
Arhitektura, likovna umjetnost i modernistički okret	298
<i>Literatura</i>	307
SVAKODNEVNI ŽIVOT U 19. STOLJEĆU (<i>Aleksandra Muraj</i>)	309
Stanovanje	309
Seosko stanovništvo	309
Stanovnici urbanih sredina	314
Plemićki dvorci i kurije	320
Prehrana	322
Prehrana u seljačkim obiteljima	322
Prehrana u plemićkim i građanskim obiteljima	326
Prehrana u obiteljima nižih gradskih slojeva	330
Odijevanje	331
Seljačka odjeća	331
Odjeća plemstva i građanstva	335
Društveni život	340
Društveni život na selu	340
Društveni život u gradovima	342
<i>Literatura</i>	346
REGIONALNA POVIJEST	
SJEVERNA I SREDIŠNJA HRVATSKA OD 1790. DO 1918. (<i>Kristina Milković</i>)	349
Teritorijalni ustroj i pregled političkih zbivanja	349
Upravne i sudske institucije	353
Društveni razvoj	354
Afirmacija hrvatskih nacionalnih snaga i ideja	356
Gospodarski razvoj	359

Vlastelinstva i sela	359
Obrt, manufaktura i industrija	361
Trgovina drvom i drvnoprerađivački pogoni	365
Rudarstvo	366
Promet	367
Vjerski život	368
Intelektualni i kulturni razvoj	369
Svakodnevni život	372
<i>Izvori i literatura</i>	377
SLAVONIJA, SRIJEM I BARANJA U 19. STOLJEĆU (<i>Zlata Živaković-Kerže</i>)	379
Teritorijalni ustroj i pregled političkih zbivanja	379
Razvoj političkih ustanova: Požeška, Virovitička i Srijemska županija	385
Uprava i pravosuđe	386
Demografska i društvena kretanja	388
Usporenim korakom prema gospodarskom razvoju i modernizaciji	392
Gradovi, komuniteti, trgovišta	398
Društveni život	401
Intelektualni i kulturni život	403
Vjerski život	404
Svakodnevnica	407
<i>Izvori i literatura</i>	411
GORSKI KOTAR, LIKA, KRBAVA I SENJ U 19. STOLJEĆU (<i>Željko Holjevac</i>)	413
Pregled političkih zbivanja	413
Uprava i pravosuđe	417
Demografska i društvena kretanja	419
Gradovi, komuniteti, trgovišta	422
Gospodarski razvoj	423
Vojno-krajiški ustroj	427
Crkva i vjerski život	429
Intelektualni i kulturni razvoj	430
Svakodnevlje	432
<i>Izvori i literatura</i>	435
ISTRA U 19. STOLJEĆU (<i>Marino Manin</i>)	437
Politički razvoj	437
Uprava i sudstvo	442
Crkveni ustroj	446
Gospodarstvo	446
Društveni i kulturni razvoj	449
Svakodnevni život	452
<i>Literatura</i>	454

RIJEKA U 19. STOLJEĆU (<i>Filip Novosel</i>)	455
Političke prilike i teritorijalno-upravne promjene u gradu	455
Gospodarski i industrijski razvoj kao katalizator rasta stanovništva i urbanizacije	461
Kultura, umjetnost, školstvo i znanost	467
<i>Izvori i literatura</i>	470
HRVATSKO PRIMORJE I KVARNERSKI OTOCI U 19. STOLJEĆU (<i>Juraj Balić</i>)	471
Pregled političkih prilika	471
Uprava i pravosuđe	473
Demografska i društvena kretanja	475
Gradovi i naselja	478
Gospodarski razvoj	480
Vjerski život	485
Intelektualni i kulturni život	486
Svakodnevnica	490
<i>Izvori i literatura</i>	493
DALMACIJA I BOKA KOTORSKA OD 1797. DO 1918. (<i>Marko Trogrlić – Josip Vrandečić</i>)	495
Pregled političkih zbivanja	495
Prva austrijska uprava	495
Francuska vladavina	496
Restauracija, revolucija 1848–1849. i neoapsolutizam	498
Obnova ustavnosti	498
Općinski izbori 1865.	500
Pohrvaćenje pokrajine	501
Pred izazovima modernog doba	505
Politika »novog kursa« i Prvi svjetski rat	508
Uprava i sudstvo	510
Za prve austrijske uprave i pod francuskom vlašću	510
Za druge austrijske uprave	512
Gospodarstvo, stanovništvo, promet	515
U prvoj polovici 19. stoljeća	515
Od sredine 19. stoljeća do raspada Monarhije	516
Društveni i kulturni razvoj, svakodnevni život	519
<i>Izvori i literatura</i>	528
HRVATI U BOSNI I HERCEGOVINI OD 1790. DO 1918. (<i>Zoran Grijak</i>)	529
Razdoblje osmanskih reformi u Bosni i Hercegovini u prvoj polovici 19. st.	529
Političke prilike i položaj Hrvata u Bosni i Hercegovini od 1870. do 1878.	533
Hrvatska kultura i prosvjeta u Bosni i Hercegovini od 1790. do 1878.	534
Austro-ugarska okupacija Bosne i Hercegovine i organizacija uprave	537

Ustroj vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini nakon okupacije	539
Gospodarski razvoj Bosne i Hercegovine za austro-ugarske uprave	541
Proces oblikovanja hrvatskog nacionalnog i političkog identiteta u Bosni i Hercegovini u 19. stoljeću	542
Hrvati u Bosni i Hercegovini od aneksije 1908. do propasti Austro-ugarske Monarhije 1918.	549
<i>Izvori i literatura</i>	556

HRVATSKE ZEMLJE U MEĐUNARODNOM KONTEKSTU

HRVATSKA U TROKUTU MAĐARSKO-HRVATSKO-AUSTRIJSKIH ODNOSA OD 1790. DO 1918. (<i>Dinko Šokčević</i>)	561
Međusobni odnosi mađarskog i hrvatskog plemstva i njihovi odnosi s Bečkim dvorom prije 1790. godine	562
Početak sukoba mađarskih i hrvatskih staleža oko pitanja službenoga jezika i uloga vladara u (ne)rješavanju sukoba	564
Strah Hrvata od mađarizacije, mađarski strahovi od nestanka u »slavenskom oceanu«	565
Primjer hrvatsko-mađarske suradnje: zajednička urota hrvatskih i ugarskih »jakobinaca«	567
Zajednička borba hrvatskih i ugarskih staleža za priključenje Dalmacije Hrvatskoj i Zemljama Krune sv. Stjepana i zajednički otpor bečkom apsolutizmu	569
Mađarsko »doba reformi« i »hrvatski narodni preporod«. Politička borba na novim temeljima	572
Vladajući krugovi u Beču i hrvatska i mađarska unutrašnjopolitička (stranačka) scena	574
Austroslavizam, dualizam i federalizam: državnopravna idejna rješenja i njihovo (ne)ostvarenje 1848. i 1849. godine	575
Koncepti i planovi za federalno preuređenje Habsburške Monarhije i podunavske regije prije i za vrijeme revolucionarnih godina 1848. i 1849.	578
Jedini međusobni ratni sukob tijekom osmostoljetnog mađarsko-hrvatskog suživota	581
Između Beča i Pešte. Od centralizma do dualizma: put do nastanka nagodbenog sustava	584
Razdoblje provizorija. Neuspjeh prvih pokušaja sklapanja Hrvatsko-ugarske nagodbe. Belcredijev koncept »federalizacije« Carstva	591
Hrvatsko-mađarsko-austrijski odnosi u sustavu dualizma i subdualizma i Hrvatsko-ugarska nagodba	596
Hohenwartov pokušaj rješenja češkog pitanja i preoblikovanja dualizma u trijalizam i nastojanja za revizijom Nagodbe od strane Narodne stranke	603
Vladavina Khuen-Héderváryja – pokušaj stabilizacije sustava dualizma (odnosno poddualizma) – u skladu s politikom Franje Josipa I.	605

Kriza dualizma – kriza Austro-Ugarske Monarhije	606
Pokušaji državnopravnog rješenja krize »zamrznutog« dualizma i raspad osmostoljetne hrvatsko-ugarske i četverostoljetne austrijsko-hrvatsko-ugarske državne zajednice	609
Posljednji pokušaji spašavanja hrvatsko-mađarsko-austrijskog suživota u okvirima Podunavske monarhije i novi planovi za federalizaciju	611
<i>Literatura</i>	615
VEZE HRVATSKIH I TALIJANSKIH ZEMALJA U 19. STOLJEĆU (<i>Marino Manin</i>)	617
<i>Literatura</i>	624
HRVATI I SVETA STOLICA OD 1790. DO 1918. (<i>Zoran Grijak</i>)	625
<i>Izvori i literatura</i>	637
HRVATSKA I ZAPADNA EUROPA U 19. STOLJEĆU (<i>Dragan Markovina</i>)	639
Značaj francuske vlasti na hrvatskom prostoru	639
Temeljna obilježja britanske nazočnosti na Jadranu	642
Hrvatske zemlje u putopisima zapadnoeuropskih autora	643
Zapadnoeuropski prostor – utjecaji i nadanja	646
Zaključak	653
<i>Izvori i literatura</i>	654
HRVATI I SLAVENSKI SVIJET U 19. STOLJEĆU (<i>Zdravka Zlodi</i>)	655
Uvod	655
Slavenofilstvo kao temelj međuslavenske suradnje i razvoja slavenoznanstva	656
Počeci kulturno-političke suradnje slavenskih naroda	660
Slavenska ideja u kontekstu preporodnih kretanja	663
Međuslavenska suradnja od 1848. do 1849.	672
Postrevolucionarno razdoblje do Austro-ugarske nagodbe 1867.	675
Slavenska uzajamnost na prijelomu 19. u 20. stoljeće	680
<i>Literatura</i>	689
BANSKA HRVATSKA I OSMANSKO CARSTVO U 19. STOLJEĆU (<i>Zlatko Hasanbegović</i>)	691
Ususret istočnom pitanju. Oblikovanje granice i prekogranični dodiri	691
»Za krst časni i slobodu zlatnu!« Ilirizam i hrvatska jugoslavenska ideologija prema Osmanskom Carstvu i istočnom pitanju	693
»Kakovi Turci [...] u Bosni!« Ante Starčević i istočno pitanje	699
<i>Izvori i literatura</i>	706
KAZALO OSOBNIH IMENA	707
KAZALO ZEMLJOPISNIH POJMOVA	721
POPIS SURADNIKA U KNJIZI	741